

МУЗЕЙНІ ДІЯЧІ СЛОБОЖАНЩИНИ:

О. ПОПЛАВСЬКИЙ

Протягом багатьох років ім'я директора Конотопського музею Олега Цеславовича Поплавського (1903 - після 1956) неодмінно асоціювалося зі статтею історика мистецтва Федора Ернста «Герострат з Конотопу» («Пролетарська правда», 1927, 3 серпня), в якій київський крайовий інспектор з охорони пам'яток культури розповідав в іронічному тоні сумну історію про незаконне відкриття склепу з похованим там останнім гетьманом України К. Розумовським у батурипській Воскресенській церкві, ініціатором якого був О. Поплавський. За ці дії наказом Укрнауки він був знятий з посади директора, а сам Ф. Ернст у листі від 07.12. 1927 р. зазначав: «Висновком Укрнауки щодо Поплавського я дуже задоволений злочин покараний, престиж наш підтриманий, і разом з тим Поплавський, який, нарешті, можливо, добросовісно заблуждався і, коли б йому в свій час дали змогу одержати фахову освіту... можливо став би корисним робітником - має ще змогу стати на вірний шлях». Чи став у подальшому О. Поплавський на "вірний шлях" ? І наскільки правий був Ф. Ернст, даючи сувору характеристику О. Поплавському? Відповіді на ці питання, можливо, висвітлять і те, наскільки помітною була постать цієї людини на тлі культурного будівництва 1920-х - 1930-х рр.

Народився О. Поплавський у 1903 році в Петербурзі. Деякий час родина мешкала у Броварах під Києвом. Після смерті батька у 1911 р. переїжджає з матір'ю до своєї садиби під Конотоп. 1923 року закінчив у Конотопі соціально-економічну школу. Після цього вступив до Археологічного інституту в Києві, який очолював на той час академік Федір Шміт. Після закриття інституту, у 1925 році О. Поплавський приїздить знову до Конотопа, де влаштовується на посаді завідуючого музею. До цього часу музей очолював М. Вайнштейн, який згодом стане завідувачем музею у

Чернігові. Таким чином, як бачимо, музейна діяльність продовжувалася у О. Поплавського в Конотопі два роки.

Вивчаючи листування О. Поплавського з Ф. Ернстом, можна не погодитися з деякими твердженнями Ф. Ернста відносно того, що той "не знає, що саме треба йому збирати до музею". Листи О. Поплавського спростовують це твердження. В них конотопський завідувач музею ділиться з Ф. Ернстом не тільки своїми враженнями від архітектурних будівель Батуринського Крупицького монастиря, палацу Вишеньок. Він особисто займався фотографуванням визначних у мистецькому відношенні церков та палаців краю. Особливо помітне його тяжіння до збирання мистецьких творів, які О. Поплавський збирає з усієї Конотопської округи. Про його небайдужість до мистецтва свідчить і лист від 02.04. 1927 р. в якому він запрошує Ф. Ернста приїхати до Конотопа і подивитися художній відділ музею, влаштований у музеї не без участі О. Поплавського.

Не маючи достатньої фахової підготовки з історії мистецтва, він постійно випитує у Ф. Ернста відомості про художників, чиї твори пропонують придбати до музею. Водночас виявляється і те, що він був непогано обізнаний з творчістю М. Ге, про що свідчать його зауваження щодо можливості авторства малюнків цього художника, що надійшли до колекції Конотопського музею.

Впадає в око і таке: О. Поплавський настійливо запрошує Ф. Ернста відвідати Конотоп і Батурин. Ф. Ернст за якихось невідомих причин не виїжджає аж до тих пір, поки не відбулось вскриття склепу у Батурині.

Вже у 1928 році О. Поплавський переїжджає до Харкова, де за постановою НКО приступає до роботи у художньо-історичному музеї спочатку доглядачем, а потім - після відвідання семінару для музейних працівників - науковим співробітником. У музеї О. Поплавський завідує збиранням зброї, оскільки музей на той час був багатогалузевим з питань формування своєї колекції. За ініціативою О. Поплавського у Будинку Червоної Армії Харкова було влаштовано виставку зброї, присвяченої, мабуть, 15-річчю Жовтневої

революції. З цією метою він неодноразово виїжджає до Ленінграда, де веде переговори з Ермітажем та Артилерійським військовим музеєм щодо одержання деяких видів зброї на виставку у Харкові. Ця виставка і стала тим стрижнем, на якому будувалося звинувачення, пред'явлене О. Поплавському під час арешту 15.01.1933 р. Арешт О. Поплавського поклав початок арештам харківського осередку мистецтвознавців: О. Нікольської, Д. Гордєєва, С. Таранушенка, О. Берладіної, П. Жолтовського. Наприкінці цього ж року заарештовано Ф. Ернста й Ф. Шміта.

За версією ДПУ, була «виявлена і ліквідована контрреволюційна організація», куди входив українсько-російський націоналістичний блок, що складався з музейних працівників Харкова. Головне завдання цієї організації, як свідчить звинувачення, - повалення радянської влади шляхом збройного повстання. Тому виставка, влаштована музейниками, була розцінена ДПУ як підготовка до такого збройного повстання. В акті вилучення зброї з колекції музею від 19 жовтня 1933 р. зазначено всього 20 (!) найменувань зброї, абсолютна більшість якої була непридатна до свого прямого призначення. Неважко здогадатися, що перед нами - привід для чергової фальсифікованої справи, на які були так багаті 1930-ті роки.

О. Поплавському вмінювалося у провину ще й те, що він, будучи референтом східного сектора Товариства культурних зв'язків з закордоном у 1932-33 рр., займався вербуванням працівників культури, в тому числі і в Конотопі. За таку «діяльність» О. Поплавського було засуджено на три роки позбавлення волі за статтями: 54-2,54-4,54-11 Карного кодексу України від 24.02.1934 р. А вже через десять місяців О. Поплавський надсилає на ім'я Верховного прокурора України заяву, ініційовану, за його словами, вбивством Кірова, про те, що вся харківська справа музейних працівників є суцільною вигадкою ДПУ.

Цікаво те, що батуринська історія ще раз фігурувала, але на цей раз у більш трагічному світлі і з більш трагічними наслідками. За словами О. Поплавського, спочатку йому інкримінується ця історія як прояв

націоналізму, а потім - як вияв великодержавного шовінізму. У будь-якій редакції О. Поплавський все одно виявляється винним і з політичного боку. Такий хід з боку ДПУ не давав О. Поплавському жодних шансів.

Відбувши заслання в Інті Іркутської області, О. Поплавський, ймовірно за все, і залишився у тих краях, про що свідчить його лист генеральному прокурору від 24.09.1956 р. про реабілітацію його імені (судимість з О. Поплавського було знято у 1952 році).

О. Поплавський не належав до тих, хто своїми діями визначав музейну політику (як, наприклад, С. Таранушенко), він не був автором наукових праць і не займався серйозно мистецтвознавством (як, наприклад, Д. Гордєєв, О. Нікольська) але, як свідчать деякі архівні матеріали, він залишив свій слід у історії (і не тільки батуринським інцидентом). Сам час, позначений руйнацією старої культури, почасти спонукав деяких музейників діяти навпростець, допускаючи при цьому обов'язково помилки у тій чи іншій формі. Невироблені методологічні засади з питань формування, збереження та обліку колекцій новостворених музеїв, невизначеність у багатьох з них пріоритетних напрямків у побудові експозицій тощо, і було тим ґрунтом, що провокував до невиправданих дій в цій галузі роботи. Тоталітарна доба жорстоко розправилася не тільки із знаними мистецтвознавцями, музейними працівниками (такими як Ф. Шміт і Ф. Ернст), але й з такими малопомітними постатями на тлі культурного життя, яким був і Олег Цеславович Поплавський, який, напевно, по-своєму бажав зробити посильний внесок у розбудовування нової культури суспільства, яке по-своєму розцінило його спроби.